

XU HƯỚNG CHỌN NGHỀ NGHIỆP CỦA HỌC SINH CUỐI CẤP TRUNG HỌC CƠ SỞ VÀ HỌC SINH TRUNG HỌC PHỔ THÔNG TỈNH BÌNH DƯƠNG HIỆN NAY

HUỲNH VĂN SƠN*

TÓM TẮT

Bài báo đề cập đến xu hướng chọn nghề nghiệp tương lai của học sinh cuối cấp trung học cơ sở (THCS) và học sinh trung học phổ thông (THPT) tỉnh Bình Dương. Số liệu nghiên cứu được thực hiện với 1689 học sinh trung học tại tỉnh Bình Dương gồm học sinh THCS (841) và học sinh THPT (848) trong năm học 2010 - 2011. Kết quả cho thấy có hơn 90% học sinh THPT sẽ tiếp tục học để thi tuyển vào các trường cao đẳng – đại học hoặc trung học chuyên nghiệp. Đối với bậc THCS, khoảng 68% học sinh xác định sẽ tiếp tục học để thi vào các trường cao đẳng – đại học hoặc trung học chuyên nghiệp. Ngoài ra, 51,4% học sinh cho rằng, việc hướng nghiệp cho học sinh nên thực hiện ở giai đoạn cuối cấp THCS là rất cần thiết và đáng được quan tâm.

Từ khóa: nghề nghiệp, xu hướng chọn nghề nghiệp, xu hướng chọn nghề nghiệp của học sinh.

ABSTRACT

The current trends of the career choice by Grade 9 - junior high school and secondary high school students in Binh Duong province

The article is about the current trends of the career choice by Grade 9 - junior high school and secondary high school students in Binh Duong province. The survey is conducted with 1 689 students (841 junior high school students and 848 secondary high school students) in the school year of 2010-2011. The findings show that more than 90% of secondary high school students continue their College – University or Vocational education; approximately 68% of junior high school students continue their secondary high school education and College – University or Vocational education. What's more, 54.4% of the students think that it is necessary and attentive for schools to carry out the vocational education for students at the end of the junior high school education period.

Keywords: career, trends of career choice, trends of career choice by students.

1. Đặt vấn đề

Những năm gần đây, công tác hướng nghiệp cho học sinh (HS) THPT đang ngày càng trở nên quan trọng và được sự quan tâm của các bậc phụ huynh

cũng như của toàn xã hội. Thực tế cho thấy có khá nhiều sinh viên chọn nghề không phù hợp dẫn đến hiện tượng làm trái nghề, chuyển nghề sau khi tốt nghiệp. Bình Dương là một tỉnh đang có tốc độ phát triển kinh tế khá cao và đòi hỏi cần phải có một nguồn nhân lực có chất

* TS, GVC, Trưởng bộ môn Tâm lý học
Khoa Tâm lý Giáo dục Trường ĐHSPT TPHCM

lượng với số lượng lớn. Có thể nói đây là một tỉnh thành ưu tiên phát triển công nghiệp như một mũi nhọn. Trong kế hoạch phát triển các ngành kinh tế trọng điểm nói riêng hay phát triển xã hội nói chung thì lực lượng lao động kế thừa có chuyên môn cao với đầy đủ những phẩm chất và kỹ năng nghề nghiệp là vô cùng cần thiết. Tuy nhiên, không thể chủ quan trong việc cung cấp những thông tin về yêu cầu nghề nghiệp cho các HS cuối cấp THCS, HS THPT – nguồn lao động trẻ của tỉnh Bình Dương mai sau, để các em có thể chuẩn bị, định hướng cho mình một nghề nghiệp phù hợp trong tương lai.

Hướng nghiệp cho học sinh cuối cấp THCS và học sinh THPT là nhiệm vụ khá quan trọng của nhà trường. Điều này thể hiện ở nhiều tiêu chí khác nhau trong hiệu quả của nó. Tuy nhiên, một trong những biểu hiện hết sức quan trọng đó là học sinh sẽ có xu hướng chọn nghề như thế nào trong tương lai. Mặt khác, xét trên bình diện phát triển nguồn nhân lực, việc tìm hiểu định hướng nghề nghiệp trong tương lai của học sinh cuối cấp THCS và học sinh THPT sẽ vô cùng quan trọng để những nhà hoạch định chính sách, quản lý giáo dục, những chuyên gia hướng nghiệp và cả những bậc phụ huynh sẽ có những điều chỉnh cần thiết trong công tác hướng nghiệp, góp phần tạo ra những nguồn lao động mang tính thiết thực nhất cho xã hội.

2. Giải quyết vấn đề

Để giải quyết nhiệm vụ tìm hiểu xu hướng chọn nghề của học sinh cuối cấp THCS và học sinh THPT tỉnh Bình Dương, chúng tôi tìm hiểu các vấn đề cơ

bản như: xu hướng chọn nghề nghiệp của học sinh lớp cuối cấp, một vài nguyên nhân của xu hướng lựa chọn này và đề xuất về thời điểm hướng nghiệp cho học sinh THCS và học sinh THPT. Kết quả được thực hiện trên 1689 học sinh trung học tại tỉnh Bình Dương gồm học sinh THCS (841) và học sinh THPT (848) trong năm học 2010 - 2011. Trước hết, cần quan tâm đến khái niệm xu hướng nghề. Theo cách hiểu giản đơn thì xu hướng nghề là sự định hướng và sự quan tâm hay sự “theo đuổi” của cá nhân đến một nhóm nghề nào đó hay một công việc nào đó trong một nhóm nghề.

Dựa vào khái niệm về xu hướng trong Tâm lý học, có thể hiểu *xu hướng chọn nghề là sự thiên hướng về một nghề nào đó, sự hướng tới việc lựa chọn nghề nghiệp nhằm thỏa mãn nhu cầu, hứng thú của cá nhân. Xu hướng chọn nghề bao gồm hệ thống những động cơ bền vững, có tác dụng định hướng hoạt động nghề nghiệp cho cá nhân, quy định tính tích cực và sự lựa chọn thái độ của cá nhân đối với nghề nghiệp tương lai.*

Xu hướng chọn nghề là một bộ phận của xu hướng nhân cách, một biểu hiện của xu hướng hoạt động nhằm vào lĩnh vực nhất định. Đối với học sinh trung học, xu hướng chọn nghề có tác dụng đáng kể trong việc điều chỉnh, thúc đẩy các mặt hoạt động của các em nhằm hướng đến việc lựa chọn nghề nghiệp tương lai. Nếu như ở cuối bậc trung học cơ sở, khi xu hướng chọn nghề bắt đầu manh nha thì càng ở cuối cấp học trung học phổ thông, nó càng rõ ràng, cụ thể và ổn định. Vì vậy, việc

tìm hiểu xu hướng chọn nghề của học sinh trung học là nhiệm vụ rất quan trọng. Nó cho biết hướng phát triển về nghề nghiệp của học sinh, từ đó giúp học sinh có những kế hoạch đúng đắn

và tích cực hoạt động để đạt được mục tiêu, lí tưởng nghề nghiệp của mình trong tương lai.

Kết quả nghiên cứu cho phép rút ra một số nhận định sau:

2.1. Xu hướng lựa chọn nghề nghiệp của học sinh trung học năm cuối cấp

Bảng 1. Xu hướng lựa chọn nghề nghiệp của học sinh trung học năm cuối cấp

Bậc	Hình thức	THCS		THPT	
		N	Tỉ lệ %	N	Tỉ lệ %
	Tiếp tục học để thi đại học – cao đẳng	417	49,6%	746	88%
	Tiếp tục học để thi trung học chuyên nghiệp	153	18,2%	30	3,5%
	Học nghề	37	4,4%	18	2,1%
	Đi làm để có tiền trang trải cuộc sống	20	2,4%	12	1,4%
	Ở nhà phụ giúp gia đình	27	3,2%	9	1,1%
	Không biết	69	8,2%	20	2,4%
	Khác	118	14%	13	1,5%
Tổng		841	100%	848	100%

Số liệu ở bảng 1 cho thấy việc lựa chọn con đường vào đời bằng việc thi tuyển vào các trường trung học chuyên nghiệp, đặc biệt là cao đẳng và đại học vẫn là ưu tiên hàng đầu của học sinh. Điều này được thể hiện qua hơn 90% học sinh THPT sẽ tiếp tục học để thi tuyển vào các trường cao đẳng – đại học hoặc trung học chuyên nghiệp. Đối với bậc THCS, khoảng 68% học sinh xác định sẽ tiếp tục học để thi vào các trường cao đẳng – đại học hoặc trung học chuyên nghiệp. Điều này phản ánh xu thế chung của phần lớn học sinh khi chọn nghề. Thực trạng chọn đại học hoặc cao đẳng như con đường duy nhất vào đời đã tồn tại trong một thời gian khá dài ở Việt Nam dẫn đến tình trạng “thừa thầy thiếu

thợ”, mất cân bằng về cán cân nhân lực trong nền kinh tế nước nhà đã đề cập.

Mặc dù chủ trương phân luồng học sinh (THCS, THPT) sau khi tốt nghiệp đã được tiến hành nhưng hiệu quả thực sự chưa cao, các biện pháp phân luồng vẫn chưa triệt để nên tình trạng “thừa lí thuyết, thiếu thực hành” vẫn là một bài toán nan giải cho những nhà quy hoạch nguồn nhân lực. Một phần nguyên nhân của tình trạng trên là do công tác quản lí của ngành giáo dục - đào tạo chưa phát huy hiệu quả trong việc lập quy hoạch, kế hoạch đào tạo dựa trên dự báo về nhu cầu lực lượng lao động (số lượng, cơ cấu ngành nghề, cơ cấu trình độ) của mỗi giai đoạn phát triển kinh tế - xã hội. Bên cạnh đó, nguyên nhân nằm ở nhận thức của

học sinh và những người liên quan (nhà trường, phụ huynh,...) cũng ảnh hưởng một phần không nhỏ gây lên sự mất cân bằng này. Trong số đó, có thể liệt kê một số nguyên nhân như: đối với các bậc phụ huynh, quan niệm học đại học là danh giá, có thể có được công việc nhân hạ, lương cao, được xã hội trọng vọng đã ăn sâu vào nhận thức nên vô tình tạo thành một sức ép để con em mình phải bước vào cánh cửa đại học. Đối với nhà trường, vì thiếu điều kiện để có thể thực hiện công tác tư vấn hướng nghiệp một cách bài bản, chất lượng nên học sinh bị bỏ ngỏ, thiếu hiểu biết về bản thân và ngành nghề, đành tin và nghe theo sự chỉ dẫn mang tính áp đặt của phụ huynh. Sự kết hợp của hai yếu tố này dẫn đến tình trạng học sinh đổ xô đi thi đại học mà thờ ơ với cánh cửa học nghề, trong khi xã hội đang rất cần những người thợ lành nghề và thừa lao động “lí thuyết”.

Đối với học sinh THPT, dường như các em lựa chọn cho mình con đường duy nhất là thi cao đẳng hoặc đại học để vào đời và ý thức rất rõ về hướng đi của mình sau khi tốt nghiệp. Bởi bên cạnh tỉ lệ

88% học sinh chọn hướng “Tiếp tục học để thi đại học – cao đẳng” thì một tỉ lệ rất nhỏ các em chọn việc học tại các trường trung học chuyên nghiệp, học nghề, đi làm ngay hoặc ở nhà phụ giúp gia đình, tỉ lệ học sinh không biết làm gì sau khi tốt nghiệp cũng thấp. Tất cả những thông số này phản ánh nhận định của một giáo viên rằng: “*Một khi các em đã hoàn thành bậc học THPT, các em sẽ tìm đến với cánh cửa đại học, gạt tất cả những cánh cửa khác sang một bên và khi thất bại đến lần thứ ba, các em mới suy nghĩ về việc học nghề*”. Đây là sự lãng phí rất lớn mà gánh nặng trách nhiệm thường quy về cho công tác hướng nghiệp. Bởi chính việc hướng nghiệp đúng đắn sẽ giúp các em biết mình là ai, hiểu mình làm được gì và nghề gì hợp với mình để có một sự lựa chọn chính xác nhất, tiết kiệm thời gian, chi phí, sức lực của bản thân và xã hội.

Để lí giải cho con số gần ¾ học sinh THCS xác định rằng mình sẽ tiếp tục học lên bậc THPT để sau đó thi vào các trường cao đẳng, đại học và THCN kết quả thể hiện ở bảng 2:

Bảng 2. Nguyên nhân khiến học sinh cuối cấp THCS muốn học tiếp THPT

STT	Nguyên nhân	N	Tỉ lệ %
1	Học sinh không biết hướng đi của việc học nghề sẽ ra sao	189	22,5%
2	Học nghề không có tương lai, khó tìm việc, mức lương thấp	112	13,3%
3	Các bạn học tiếp THPT thì làm sao có thể “nước chảy ngược dòng” để học nghề	24	2,9%
4	Các bậc cha mẹ không chấp nhận việc con cái học nghề sau khi tốt nghiệp THCS	157	18,6%
5	Việc học THPT sẽ mang đến những cơ hội học cao, hiểu biết rộng và có tương lai làm quản lí	359	42,7%
	Tổng	841	100%

Bảng 2 cho thấy những nguyên nhân chủ yếu khiến học sinh cuối cấp THCS chỉ muốn học tiếp lên bậc THPT như sau:

Thứ nhất, 42,7% học sinh tin rằng, việc học tiếp lên THPT sẽ mang đến cho các em nhiều cơ hội hơn, giúp các em có thêm hiểu biết cũng như tin tưởng rằng có cơ hội học tiếp lên đại học và có thể làm quản lý trong tương lai. Đây là suy nghĩ chung đại diện cho phần lớn học sinh cuối bậc THCS hiện nay chứ không chỉ gói gọn trong mẫu khảo sát. Đó cũng là một ước vọng hoàn toàn chính đáng, bởi học càng cao thì hiểu biết càng nhiều, càng có nhiều cơ hội ứng dụng vào thực tế và đóng góp cho xã hội. Tuy nhiên, thực sự học sinh có thể nắm bắt những cơ hội này và có phù hợp với mình hay không mới là câu hỏi khó cần được quan tâm và lý giải. Vì vậy, trách nhiệm của hoạt động hướng nghiệp cho học sinh THPT lại được đặt ra và cần có một giải pháp thiết thực.

Thứ hai, học sinh lo ngại, không biết và không hình dung được hướng phát triển cụ thể của bản thân sau khi học nghề, thế nên, việc học tiếp lên bậc THPT dường như là lựa chọn an toàn hơn. Nhóm nguyên nhân này chiếm tỉ lệ khá cao: 22,5%. Cùng với nỗi lo này là khoảng 13,3% học sinh có quan niệm cho rằng, việc học nghề sẽ không có được tương lai tươi sáng, người học nghề không có bằng cấp cao sẽ khó kiếm việc làm và nếu kiếm được việc làm thì mức lương sẽ không cao, không được như ý

muốn. Như vậy, có thể giải thích sơ bộ nguyên nhân khiến học sinh thờ ơ với việc học nghề và quyết tâm theo học lên bậc THPT là do không được cung cấp thông tin một cách đầy đủ về hướng phát triển bản thân cũng như phát triển trong nghề nghiệp cho những cá nhân học nghề sau khi tốt nghiệp THCS. Bên cạnh đó là quan niệm khá xa rời thực tế trong nền kinh tế hiện nay là làm “thợ” thì khó kiếm việc lương cao và không được trọng dụng.

Thứ ba, học sinh chịu sức ép từ các bậc cha mẹ với quan niệm truyền thống về đích đến cuối cùng phải là cánh cửa đại học. Vì vậy, có khoảng 18,5% học sinh tiếp tục học lên THPT vì cha mẹ không chấp nhận việc các em học nghề sau khi tốt nghiệp THCS. Dữ liệu cho thấy cần một chương trình hỗ trợ các bậc phụ huynh hiểu và biết về vấn đề hướng nghiệp để định hướng cho con em mình một cách đúng đắn hơn, bởi hơn ai hết, các bậc phụ huynh chính là những người mà các em rất mong muốn được nhận lời khuyên hay sự đồng thuận trong việc hướng nghiệp, chọn nghề.

2.2. Đề nghị của học sinh trung học về thời điểm thực hiện hoạt động hướng nghiệp

Sự cần thiết của việc hướng nghiệp cho học sinh để chọn ban, chọn nghề nên bắt đầu được thực hiện ở bậc THCS, nhất là dành cho học sinh cuối bậc THCS. Đó cũng chính là mong muốn của các em. Điều này được thể hiện ở bảng 3:

Bảng 3. Thời điểm nên thực hiện hoạt động hướng nghiệp

STT	Thời điểm	N	Tỉ lệ %
1	Cuối cấp THCS	432	51,4%
2	Đầu cấp THPT	77	9,2%
3	Cuối cấp THPT	157	18,7%
4	Đầu cấp THCS	143	17%
5	Cuối cấp tiểu học	32	3,8%
	Tổng	841	100%

Với 51,4% học sinh cho rằng, việc hướng nghiệp cho học sinh nên thực hiện ở giai đoạn cuối cấp THCS cũng như 17% học sinh đồng ý với việc nên bắt đầu hoạt động hướng nghiệp vào những năm đầu cấp THCS có thể khẳng định: hoạt động hướng nghiệp đưa vào trường trung học càng sớm càng tốt. Đó là điều mà học sinh đang mong mỏi. Có thể cần chọn lọc nội dung với những học sinh đầu cấp THCS, nhưng đối với những học sinh lớp 9 thì rất cần thiết. Đây cũng là cột mốc quan trọng không kém bởi từ giai đoạn này, các em bắt đầu có thể chủ động quyết định hướng đi cho mình: học tiếp lên THPT, học nghề hay chuẩn bị vào đời để đi làm. Chính những định hướng kịp thời sẽ tạo tiền đề rất quan trọng cũng như là một sự động viên, khích lệ để các em đi đúng hướng mà không bị loay hoay trong mê cung “nghề - học” của mình.

3. Kết luận

Như vậy, hơn 90% học sinh THPT sẽ tiếp tục học để thi tuyển vào các trường cao đẳng – đại học hoặc trung học chuyên nghiệp. Đối với bậc THCS, khoảng 68% học sinh xác định sẽ tiếp tục

học để thi vào các trường cao đẳng – đại học hoặc trung học chuyên nghiệp. Điều này phản ánh xu thế của nhiều học sinh hiện nay: “Đại học hoặc cao đẳng như con đường duy nhất vào đời”. Có thể lí giải nguyên nhân cho sự lựa chọn này khi có đến 42,7% học sinh tin rằng, việc học tiếp lên THPT sẽ mang đến cho các em nhiều cơ hội hơn, giúp các em có thêm hiểu biết cũng như tin tưởng rằng có thể học tiếp lên đại học. Bên cạnh đó, học sinh còn có những nỗi lo, không biết và không hình dung được hướng phát triển cụ thể của bản thân sau khi học nghề, thế nên, việc học tiếp lên bậc THPT dường như là lựa chọn an toàn hơn. Ngoài ra, học sinh còn chịu sức ép từ các bậc cha mẹ với quan niệm truyền thống đích đến cuối cùng phải là cánh cửa đại học. Xuất phát từ điều đó, học sinh THCS đòi hỏi được hướng nghiệp càng sớm càng tốt. Cụ thể là 51,4% học sinh cho rằng, việc hướng nghiệp cho học sinh nên thực hiện ở giai đoạn cuối cấp THCS. Đó là mong mỏi hết sức chính đáng, cần được quan tâm một cách nghiêm túc và nên đề xuất những biện pháp khả thi.

Ghi chú: Bài báo trích từ kết quả đề tài Khoa học Công nghệ cấp Tỉnh: “Một số biện pháp nâng cao hiệu quả công tác hướng nghiệp cho học sinh cuối cấp trung học cơ sở và học sinh trung học phổ thông tỉnh Bình Dương giai đoạn 2010 - 2015” do tác giả làm chủ nhiệm, thực hiện theo chu kỳ năm 2010 – 2011, đã nghiệm thu chính thức vào ngày 9 tháng 9 năm 2011.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2001), *Hướng dẫn sử dụng một số công cụ trong tư vấn - hướng nghiệp*, Trung tâm Lao động - Hướng nghiệp (Tài liệu tham khảo).
2. Phạm Mạnh Hùng (2006), *Giáo trình chuyên đề Tâm lí học nghề nghiệp*, Nxb Hà Nội.
3. Huỳnh Văn Sơn (2011), “Đánh giá của học sinh về hiệu quả hướng nghiệp cho học sinh cuối cấp trung học cơ sở và học sinh trung học phổ thông tỉnh Bình Dương”, *Tạp chí Khoa học Đại học Đà Nẵng*, (43).
4. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2001), *Tư vấn hướng nghiệp cho học sinh phổ thông*, Trung tâm Lao động - Hướng nghiệp (Tài liệu tham khảo).
5. John W.Syantrock (2006), *Psychology*, Sixth Edition, MC Graw Hill.
6. Janice M.Gueriero, Robert Glenn (1998), *Key questions in Career Counseling*, Lawrence Erlbaum Association, Inc.
7. www.huongnghiep.com.vn
8. www.tuvanhuongnghiep.vn
9. www.tuvanvala.com

(Ngày Tòa soạn nhận được bài: 19-5-2011; ngày chấp nhận đăng: 02-6-2011)